

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Moderní právní dějiny

Vojáček

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Krátké dvacáté století (1914 - 1989)

Obsah:

- 1. První světová válka
- 2. Prosperita dvacátých let
- 3. Ekonomická a politická krize třicátých let
- 4. Druhá světová válka
- 5. Poválečné uspořádání a studená válka
- 6. Nejen Evropa a USA („Třetí svět“)
- 7. Mezinárodní vztahy v poválečném období
- 8. Západní svět
- 9. Sovětský blok

1. Předvečer světové války

- nová velmoc – Německo (1871)
- mocenské bloky – Trojspolek a Trojdohoda
- dílčí konflikty – Balkán, búrská válka Trojspolek: německá snaha o hegemonii + snaha bránit vnitřnímu rozkladu (R-U, It.), Mitteleuropa
- Trojdohoda: obrana koloniálních zájmů, „účty“ s Německem, ruský zájem v oblasti Černého moře
- bezprostřední příčina: Balkán
- impuls: Sarajevo; 28. červen 1914

Velká válka (I. světová válka)

- světovost: 34 z 54 států; 1,5 miliardy obyvatel; 70 milionů ve zbrani; každý sedmý padl, každý desátý v zajetí
- tíha v Evropě
  - oslabení tradičních mocností (= oslabení Evropy)
  - profit USA a Japonsko
- Itálie (Londýnská dohoda 1915)
- zákopová válka, zapojen i týl (militarizace hospodářství, zásahy do ekonomiky, zásahy do občanských práv)
- rozhodující role ekonomického potenciálu
- morální krize = krize stávajících hodnot; touha po novém; radikalismus

Konec války

- vstup USA do války (6. duben 1917)
- svržení carismu 1917, říjnová revoluce
- brest-litevský mír
- kapitulace centrálních mocností (= rozpad R-U, oslabení ostatních poražených)
- Pařížská mírová konference
- **mírové smlouvy** (versaillesko-washingtonský systém)
- Společnost národů
- nespokojená Itálie
- radikalismus

Mírové smlouvy

- Versailleská mírová smlouva
- Saint-germainská mírová smlouva
- Trianonská mírová smlouva
- Sevrèská mírová smlouva
- Neuillyská mírová smlouva
- malá saint-germainská smlouva
- Sevrèská smlouva o hranicích

2. Dvacátá léta

- poválečná krize (+ italský fašismus)
- sovětské Rusko a Německo izolovány
- Sovětské Rusko: Lenin; Janovská konference 1922 (+ Rapallo); SSSR; Stalin
- Německo: rúrská krize 1923, Dawesův plán 1924; Youngův plán 1929; Locarno 1925 – rýnský garanční pakt, vstup do Společnosti národů
- odzbrojovací jednání: Briand-Kellogův pakt 1928
- revoluce v dopravě, organizaci výroby, vědecké objevy (výroba benzínu, syntetického kaučuku, děrné štítky, TV, ...)
- obecný ^{Vojtěch} civilizační vzestup (vzdělanost, umění, kultura)

3. Velká hospodářská krize a její důsledky

- 1929: krize z nadvýroby, měnová krize
- obrovský pokles produkce (1932: celosvětově o 37%, USA o 46%, Německo, ČSR 40%)
- nezaměstnanost – 30 miliónů lidí
- léčba:
  - New Deal (F. D. Roosevelt; John M. Keynes) x Friedrich A. Hayek
  - ve Francii levicová vláda Lidové fronty (Léon Blum), sociální partnerství ve Švédsku
  - nástup Hitlera

Cesta k nové válce

- od začátku 30. let lokální konflikty:
  - japonská agrese v Číně 1931 (odchod J. ze SN 1933)
  - japonsko-sovětský konflikt 1938, 1939
- 1935 všeobecná branná povinnost v Německu, 1936 obsazení demilitarizovaného Porýní, podpora Franka
- sbližování s Japonskem a Itálií (1936 Pakt proti Kominterně, pak Osa: Berlín – Tokio – Řím)
- 1935 útok Itálie na Habeš (Etiopii)
- politika appeasementu
- anšlus Rakouska, Mnichov, Itálie obsadila Albánii
- sovětsko-německý pakt o neútočení

4. Druhá světová válka

- „světovější“ než I. světová
- německý útok na Polsko 1. září 1939
- vstup SSSR a USA do války v roce 1941 (již dříve Atlantická charta)
- 30 států + 40 nepřímých; 110 miliónů vojáků, 58 miliónů mrtvých; přímé válečné náklady 950 miliard dolarů
- atomová puma, radar, průmyslová výroba penicilínu
- opět rozhodla především ekonomická síla
- rasistické a antisemitské teorie
- obranná válka za záchranu humanity a demokracie

Koncepce poválečného uspořádání

- srpen 1944, Quebec, Churchill a Roosevelt
- + USA, VB, SSSR, Čína Dumbarton Oaks = podklad pro vypracování Charty OSN
- hospodářské otázky:
  - 1943 dohoda o UNRRA
  - 1944 (Bretton Woods) dohoda o MMF a Světové bance pro obnovu a rozvoj
- říjen 1944 Churchill a Stalin v Moskvě (sféry vlivu, zejm. Polsko)
- Jalta, Teherán, Postupim

Výsledky války

- dvě velmoci: USA a SSSR: brzy konfrontace
- posílení levicových sil (+ podpora SSSR v zemích, osvobozených Rudou armádou)
- ekonomická převaha USA (60% produkce průmyslově vyspělých států)
- impuls k rozpadu koloniálních soustav

5. Bezprostředně poválečná situace

- ustavující zasedání OSN (25. dubna 1945, San Francisko)
- úsilí o porážku Japonska + svržení atomových bomb na Hirošimu (78 000 mrtvých) a Nagasaki (srpen 1945)
- Postupim (červenec – srpen 1945)
  - nutnost obnovy jednotného Německa + dočasná správa v okupačních zónách
  - demilitarizace, denacifikace, demokratizace, dekartelizace
  - polská hranice na Odře a Nise
  - odsun Němců z Polska, Československa a Maďarska
- Norimberský tribunál

Počátek konfrontace

- USA:
  - po kapitulaci Japonska zastaveny do SSSR
  - SSSR přestal být považován za spojence
  - využívání ekonomického potenciálu
  - stylizace do pozice hlavního garanta demokracie
- SSSR:
  - snaha využít poválečnou sociální radikalizaci a prosadit sovětský model „socialismu“
- říjen 1945: neúspěch konference v Londýně o mírových smlouvách se spojenci nacistického Německa
- 15. března 1946: Churchill ve Fultonu
- Marshallův plán + Trumanova doktrína „*zadržování komunistů*“ (už 1945, vyhlášena až 1947)

Studená válka

■ USA:

- koncepce trpělivé podpory všeho, co napomáhá oslabení druhé strany
- vědomí si „zárodků vlastní zkázy“ v uspořádání sovětské politiky

■ SSSR:

- 1947 Informbyro
  - odsouzení amerického imperialismu
  - odmítavá politika i k socialistickým stranám na Západě
- = konfrontace všude s výjimkou přímého vojenského střetu
velmocí

Projevy studené války:

- československý „únor“
- Berlínská krize 1948 – vznik SRN (+ NDR)
- roztržka SSSR a Jugoslávie 1948
- 1949 – vznik NATO
- upevnění pozice USA na americkém kontinentu (OAS)
- rozdělená Korea – 1950 válka
- Vietnam
- přijetí SRN do NATO (vznik Varšavské smlouvy)

Sovětský blok

- politické, ideologická a ekonomická unifikace
- vůdčí idea zahraniční politiky: USA a VB připravují novou válku x „tábor míru a socialismu“
- 1949: RVHP (především ekonomické zájmy SSSR)
- důraz na obranyschopnost = těžba surovin a těžký průmysl = ekonomické problémy
- likvidace soukromého sektoru + kolektivizace zemědělství
- politické procesy
- Stalinova smrt 1953 = počátek dílčího uvolnění

USA a západní Evropa

- vlna politického konservatismu + ekonomický liberalismus
- mccartismus (kongresová „vyšetřování“ neamerické činnosti, špionománie)
- 1952 D. Eisenhower („zatlačování“ komunismu, svobodné podnikání – F. A. Hayek, M. Friedman), ukončení války v Koreji
- křesťansko-demokratické strany ve SRN, Itálii, Francii, Rakousku
  - zásady pluralitní demokracie
  - idea evropské integrace

Pokusy o uvolnění ve druhé polovině 50. let

- „rovnováha strachu“, střídání uvolnění a napětí
- 1955 – konference v Ženevě = první setkání čtyř nejvyšších činitelů od vypuknutí studené války
- německá otázka = hlavní problém (SRN do NATO, Varšavská smlouva)
- souhlas SSSR s neutralitou Rakouska (Státní smlouva)
- kubánská krize (1959 – 1962)
- berlínská krize („berlínská zed“)
- „východní politika“ vlády SRN na začátku 70. let (W. Brandt)
- 1975 Konference o bezpečnosti a spolupráci v Helsinkách₁

6. Třetí svět

Situace mezi válkami

- právo na sebeurčení národů
- meziválečná emancipace: Čína (Sunjatsen, Čankajšek, Mao-Ce Tung) Indie (Mahátma Ghándhí, Jawaharlal Nehrú), republika v Turecku (Mustafa Kemal), Írán (Réza Páhlaví)
- arabské země: vesměs mandátní území

Rozpad kolonialismu (1)

- první vlna (zejména ve 2. polovině 40. let):
  - Indie se rozdělila na hinduistickou Indii a muslimský Pákistán
  - 1949 – vítězství komunistů v Číně (+ Tchaj-wan)
  - 1949 – začátek boje Jižního a Severního Vietnamu
  - Střední a Blízký východ: 1945 Liga arabských zemí (britský vliv, pak arabský nacionalismus) x 1948 Izrael

Rozpad kolonialismu (2)

■ druhá vlna (od roku 1956):

- 1956 nezávislost Maroka a Tunisku (Fr.) a Súdánu (VB)
- 1957: Ghana (Kwame Nkrumah; panafrická jednota; osobní diktatura, úpadek)
- do konce roku 1960 18 afrických zemí
- 60. léta: partyzánská válka v portugalských koloniích Mosambik a Angola
- 1962 Alžírsko
- 1961 JAR (apartheid x Frederick de Klerk, Nelson Mandela)

Rozpad kolonialismu (3)

- pozůstatky koloniálních panství = často území, která se stala součástí mateřské země:
- Francie: ostrovy Guadeloupe, Martinique, Réunion, území Francouzské Guayany a Francouzské Polynézie
- Portugalsko: ostrovy Madeira a Azory
- Španělsko: malé državy v Maroku a Kanárské ostrovy
- VB: Commonwealth = asi 50 nezávislých států
- SSSR
- USA: připojení Aljašky a Havajských ostrovů + Portoriko = závislý stát s možností odtržení

Problémy „třetího světa“

- nerozvinuté země („rozvojové země“)
- „d'ábelský kruh chudoby“: nedostatek domácího kapitálu, malý podíl na světovém obchodu („banánové republiky“), nízký průměrný příjem, nízká produktivita práce (+ nekvalifikovaná pracovní síla), vysoká negramotnost, vysoká nezaměstnanost, špatná výživa obyvatel – nízký průměrný věk
- populační exploze
- potravinová krize
- neúspěšná snaha o rychlou industrializaci
- vojenské a polovojenské diktatury

Hnutí nezúčastněných

- = myšlenka společného postupu zemí Asie a Afriky
- 1955 afroasijská konference v Bandunu (Indonézie)
  - vzájemná ekonomická pomoc
  - kulturní spolupráce
  - zmírnění mezinárodního napětí
- 1961 konference „hnutí nezúčastněných“ v Bělehradě
- 1964 konference v Káhiře
  - Program míru a mezinárodní spolupráce
  - G. A. Násir, J. B. Tito, J. Nehrú a I. Gándhiová
- v 70. letech posun doleva + postupný rozpad